

DAGBOEK VAN EEN *INCOMMUNICADO*
(DE OORLOG GEZIEN VANUIT BRUSSEL)
(Roberto J. Payró voor *La Nación*)

Brussel, donderdag 6 augustus (1914)

Alle sensationele berichten van vandaag noteren, en min of meer ten gronde al het nieuws dat vandaag is doorgekomen onderzoeken, lijkt een taak die even enorm als nutteloos is. Feit is dat de angst besmettelijk is, en dat we enkel weten dat de houding van het leger bewonderenswaardige is, dat het Belgisch volk vecht voor haar vrijheid en haar eer alsof het altijd al een krijgsvolk was, dit volk, dat zo houdt van de zachtheid van het gemakkelijke leven, na de dagelijkse bekommernissen van het werk.

Ik vrees, bij het lezen van bepaalde tekenen – onder andere wegens de aanslag op generaal Leman, de plaatselijke commandant – dat de Duitsers Luik zijn binnengetrokken, hoewel de forten eromheen volgens officiële berichten nog stevig standhouden.. Het is echter onmogelijk om de waarheid te achterhalen zonder naar Luik te gaan. Een excursie die ik helaas voor het moment niet kan maken.

Ondertussen moet ik me tevreden stellen met wat min of meer gekruide details over de gevechten die gisteren in de buurt van Luik hebben plaatsgevonden.

Deze berichten zeggen dat driehonderd man van de Belgische infanterie het bevel hadden gekregen om de openingen tussen de Maas en Barchon te verdedigen, maar

wegens het belangrijke numerieke overwicht van de Duitse infanterie werden gedwongen om terug te vallen tot aan het ravijn van Julienne. Het terrein, doorsneden door afsluitingen, dalen, en vol met bochten, zorgt ervoor dat de vijand gemakkelijk kan opschuiven tot vlak bij de forten, maar ook dat de Belgische infanterie langs haar kant, tot vlak bij de vijand kon komen. Waarbij ze zich kan bedienen van de topografische kenmerken om ongemerkt dichterbij te komen. De voortdurende schermutselingen leiden haar echter af van haar primaire missie, welke de verdediging en bescherming van de openingen tussen de forten is.

Generaal Leman beval dan ook aan de overblijvende troepen die de intervallen moesten verdedigen, om tegen elke prijs weerstand te bieden, en generaal Bertrand stuurde het 11e en 31e infanterieregiment uit, om zich buiten de verdedigingslijnes op de twee Duitse colonnes te werpen die tot aan de brug over de Wandre waren gekomen. Generaal Vermeulen, commandant van het 12e en het 32ste infanterieregiment, ontving het bevel om in te grijpen indien dit nodig was om ze terug te slaan, maar dit hoefde niet, gezien de troepen van generaal Bertrand er in slaagden om de Duitsers op eigen houtje te dwingen om zich terug te trekken tot op 1.700 meter van het fort van Barchon.

De Duitse troepen waren er in geslaagd om door de openingen bij Evegnée door te glippen, om tot in de nabijheid van de ingang tot het fort zelf te raken. De 12° artilleriebrigade is er toen echter met een verschrikkelijke bombardement in geslaagd om de vijand snel tot een aftocht

te dwingen. Op dit moment kwamen dan de troepen die zich bevonden in het interval tussen Fléron en Evegnée uit hun verschansingen, en dwongen ze de Duitsers om terug te vallen tot de hoogten van Cerexhe-Heuseux.

Het Duits leger werd dus volgens de Belgische versie van de feiten teruggeslagen over de gehele lijn, en dit ondanks de kracht van haar artillerie, wiens vuur echter onnauwkeurig was.

De Duitse verliezen zouden zo'n 8.000 doden en gewonden tellen, onder welke twee dode generaals, terwijl de verliezen aan Belgische kant minimaal zouden zijn. De artillerie van de forten heeft twee Duitse batterijen volledig vernield, en de vijand heeft bij het terugtrekken zeven kanonnen aan de Belgen moeten laten.

Van het front van Wezet, Argenteau en Vivegnis – horen we uit bemoedigend nieuws dat het publiek enthousiasmeert – hebben de Duitsers ook geen enkel voordeel weten te behalen. Geen enkel van de gemaakte pogingen om een bootbrug over de Maas te bouwen is tot vandaag succesvol gebleken, en verscheidene mitrailleurs die deze werken ondersteunden werden vernield. De cavalerie, die de Maas is overgestoken bij Lixhe, werd verscheidene malen uiteengeslagen door schoten vanuit het fort van Pontisse.

Ondertussen zag een vijandelijke colonne, die vertrokken was uit Trooz en zich richting het fort van Chaudfontaine bewoog, zich verplicht, wegens het spervuur van de Belgen, om beschutting te zoeken in het kasteel van Forest. Dit kasteel werd echter enkele momenten later vernield door

krachtige granaten, afgevuurd vanuit de forten, onder het puin vele Duitsers begraven. De colonne werd naar open terrein gedwongen, waarna het zich terugtrok, 88 doden en gewonden achterlatende.

Er waren ook gevechten in de nabijheid van de forten van Evegnée en Barchon, deze laatste ondersteund door het fort van Pontisse, en later kwam het fort van Embourg onder vuur, beide zonder bevredigend resultaat voor de Duitsers. Ik heb hier enkele details over deze wapenfeiten weten te verzamelen :

Aan de voet van het fort van Embourg bevonden zich drie compagnieën van jagers, beschut door de burgerwacht van Luik onder het bevel van burgemeester Noirfalise. De jagers namen geen deel aan het gevecht, maar zagen de Duitsers naderen tot op een driehonderd meter, toen een

linieregiment van een infanteriecompagnie aan de voet van het fort verscheen, en dankzij een aanhoudend vuren de aanval wisten af te slaan, een Duitse kolonel dodende die aan het hoofd van zijn troepen marcheerde. Ondertussen schoot de artillerie van het fort van Embourg met opmerkelijke vaardigheid op het kasteel van Langres, dat zich tegenover het fort bevond en ondermijnd was. Het kasteel ontplofte op het moment dat het omsingeld was door Duitsers, en er vielen vele doden.

Woensdag om 11 uur 's nachts lanceerden de Duitse troepen een aanval op het fort van Bonnelles, zonder ondersteuning van de artillerie. Ontdekt door de lampen van het fort, en belemmerd in hun opmars door de vooruitgeschoven verdediging, moesten ze het vuur van de koepelkannonen ondergaan en zich daarna terugtrekken in hun verschansingen, zware verliezen lijdende. Het aanvallende korps was het 10° Duitse korps, afkomstig uit Spa en Stoutmont, dat het leger dat tegen het fort opereerde was komen versterken.

Ondertussen werd ook het fort van Evegnée met een werkelijke furie aangevallen, en de Duitsers slaagden erin om tot aan de *glacis* te komen, waar ze buiten het bereik van de koepels waren. Er was echter een veldbatterij opgesteld op een dergelijke manier dat ze de *glacis* bestreek, en haar schoten, begeleid door twee ballonvaarders, hadden een dodelijk effect. Elk schot maaide hele rijen Duitsers weg, terwijl de Belgische troepen slechts weinig te lijden hadden onder het vijandelijk vuur. Gedurende de aanval betrad een

detachement van ongeveer vijftig Duitse veteranen een loopgraaf, waar tien Belgische soldaten met schoppen aan het graven waren, en openden het vuur op hen. Vier onder hen raakten gewond, maar zij, net als de anderen, namen de wapens op en vielen de Duitsers met bajonetten aan, er in slagende om de aanval af te slaan.

De officieren die deze nacht in Brussel zijn aangenomen vanaf het front, weten niet op welke manier hun lof te betuigen over het gedrag van hun soldaten, die zich laten opmerken door hun onweerstaanbare drang en goed humeur, ik zou bijna zeggen, door hun blijheid. Ze gaan het gevecht aan terwijl ze populaire liedjes zingen, en zonder ooit hun koelbloedigheid te verliezen, schieten ze met vaste hand, wat de oplopende verliezen aan Duitse kant verklaart. Langs de andere kant lijkt het dat de Duitsers een enorme schrik hebben voor ontblote wapens, en wanneer de Belgen zich op de vijand gooien met de bajonet in de hand, blazen de Duitse eenheden snel de aftocht. Ook de nauwkeurigheid waarmee de artillerie van bepaalde Belgische forten schiet, trekt de aandacht. Hun kanonnen schieten nooit nodeloos een granaat af, en men citeert hierbij vooral het bombardement op de bootbrug bij Argenteau, waar de werken van de Duitsers, die net voltooid waren, met kanonschoten werden vernietigd.

De vijand wil Luik echter kost wat kost binnentrekken, en stuurt onophoudelijke parlementairen naar de plaatselijke commandant, de gouverneur, de burgemeester, die overgave van Luik eisen. Vannacht vond er een bombardement plaats, zonder twijfel om het volk te intimideren, waarbij vijf

granaten op de stad vielen wiens traject men doorheen de nachtlucht had kunnen volgen. Een van hen vernietigde de façade van een huis in de Chaussée-des-Prés en dode een man, een andere viel op de Rogierlaan en een derde deed een brand ontsteken in de brouwerij Bovy. Het geluid van de kanonsschoten was ongelooflijk, beeld u het geluid in van honderd kanonnen en mitrailleurs die onophoudelijk langs alle kanten schieten ...

Met betrekking tot intimidatiepogingen om een overgave te forceren, en gezien in de meest tragische omstandigheden om een spirituele noot, of ten minste een komische noot, vragen, vertelt men in Luik de volgende anekdote. Een anekdote die, indien ze niet waar is, het verdient te zijn :

Een Duits parlamentslid die zich woensdagochtend had aangeboden om aan generaal Lehman de overgave van de vestiging te vragen, toonde zich heel verrast dat men weigerde om dit te doen :

– ... *maar* – zei hij – *de bevolking van Luik heeft een grote sympathie voor ons.*

Generaal Leman, verrast, vroeg hem op wat hem op een dergelijke gedachte gebracht had.

– *Maar generaal !* – antwoordde de andere – *Langs alle kanten juicht men me toe als men me ziet voorbijkomen ! Vraagt u het maar aan de officier die me begeleidde.*

– *Ah, het was niet u die men toejuichte* – zo kwam de officier waarop men alludeerde tussenbeide – *Men juichte mij toe, omdat men dacht dat ik u gevangen genomen had.*

Niet alle berichten tonen echter een dergelijke gunstige situatie, hoewel ze niet van een officiële bron komen en trachten om de enthousiaste geest levendig te houden, die dit volk heeft getoond, dat zonder overgang van schijnbare apathie naar het heroïsme is gesprongen. Een voorbeeld: ik heb niet zonder enige angst gehoord dat de schijnwerpers van het fort van Fléro deze nacht zijn gestopt met werken, want paniek in Luik veroorzaakte. Ik heb ook in het volgende bericht van de militaire autoriteiten tussen de lijnen door kunnen lezen dat er iets niet geheel klopt.

*“Al twee dagen wordt de Duitse invasie op heroïsche wijze afgestopt door de verdedigers van de versterkte posities rond Luik. Deze vestiging, tot nu toe ondersteund door een sterk garnizoen dat als opdracht heeft om de mobilisatie te dekken **“zal morgen aan haar eigen krachten worden overgelaten”** want het is een plaats waar men de vijand kan ophouden door middel van de forten, die in staat zijn om een geïsoleerde defensie te voeren, zonder steun van een centraal garnizoen. Het garnizoen zal dus vertrekken om zich te voegen bij de hoofdmacht van het Belgisch leger, dat samen met de Fransen en Engelsen zich klaar houdt om de indringer aan te vallen.”*

Ik heb begrepen dat de Duitsers Luik zullen betreden, als ze haar nog niet betreden hebben, en zo een van de intervallen die door het Belgisch leger werd verdedigd openbrekende. Waarschijnlijk hecht men geen groot strategisch belang aan de bezetting van een open stad, zeker als de vijand verder kan worden tegengehouden door de forten terwijl het geallieerde

leger haar positie inneemt. Men moet ook zeggen dat de Belgen meer dan hun plicht hebben gedaan, op zichzelf de vernietigende aanval op Frankrijk door de Duitse troepen verijdelend. Ik moet echter aandringen op mijn eerste bedenking, me steunende op de “aanslag” op generaal Leman, omdat het me moeilijk valt te geloven dat een groep mannen, verborgen in de stad, zich zouden kunnen verkleden als Engelse officieren, en zo tot bij hem raken doorheen de volkse massa die rond hem cirkelt. ... Alles kan gebeuren, echter, en we zullen de waarheid later leren kennen ... als we ze leren kennen.

Ondertussen heb ik hier het verhaal over de aanslag zoals dit werd gedaan door een van de getuigen : Generaal Leman was volop aan het werk met de leden van zijn generale staf, in de kantoren in de Sainte-Foy straat, wanneer men van nabij luid kreten hoorde.

- *“Het is ondragelijk ! Op een dergelijke manier kan men hier niet werken ! – riepen de officieren uit, en ze liepen naar de deur om te zien wat er gebeurde. Maar voor ze het goed en wel beseften riep er één onder hen :*

- *“Daar   zijn   de   Duitsers”*

Op hetzelfde moment brak er een vuurgevecht los, en luitenant Marchand viel doodgetroffen neer ...

- Twee Pruisische officieren en zes soldaten, allen met een revolver in de hand, waren voor het huis, gewikkeld in voornamelijk Engelse vlaggen, en ze trachtten de Belgische officieren uiteen te drijven om

het vuur op hun leider te openen.
- “*Geef mij een revolver*” – schreeuwde generaal
Leman.
- “*Mijn generaal, u heeft het recht niet om nu uw
leven te vergooien*” – zei commandant L ... – “*U
gaat zich laten doden.*”
- “*Nee, nee, laat me erdoor!*”

Maar commandant L., een kolos van een man, twijfelde geen moment en droeg generaal Leman, die niet groot noch zwaarlijvig is, en gooide hem over de muur van de Fonderie, om daarna zelf te springen. Ze bevonden zich in wijk die aan de fabriek toebehoorde, en de ramen van de nabijgelegen huizen, verschenen verscheidene “*burgers*”, gewapend met *brownings*, die het vuur op hen openen. L. slaagde erin om generaal Leman het huis van een arbeider van de fabriek te doen binnengaan, waar beide officieren goed werden ontvangen. Tegelijkertijd gaven de Belgische officieren de gendarmes van de escorte aan de andere kant van de muur voortreffelijk rekenschap van zichzelf tegenover de twee Duitse officieren en hun zes soldaten, in een kort gevecht waarin ook twee Belgische gendarmes omkwamen.

Een merkwaardig feit : op zo'n 60 of 75 kilometer verder gaf men zich bij het hoofdkwartier van het leger onmiddellijk rekenschap van wat er aan het gebeuren was. Een van de medewerkers van Leman, kapitein B. was per telefoon instructies aan het doorgeven aan het hoofdkwartier, toen hij zichzelf plots onderbrak en uitriep :

- “*Nom de Dieu, daar zijn de Duitsers!*”

In het hoofdkwartier van de generale staf hoorde men daarna slechts de schoten die werden afgevuurd in de straat.

De Federatie van Advocaten is gisteren samengekomen in het Justitiepaleis, onder het voorzitterschap van het eloquent Waals parlements lid, meester Destrée, die de memorabele zitting opende met een discours dat de schending van het internationaal recht sterk in reliëf zette. De dubbelzinnige houding van Duitsland, het lepe en verachtelijke ultimatum dat naar een catastrofe moest leiden ten koste van de waardigheid en onafhankelijkheid van het land. Men sprak ook over de stafhouder Theodor en de voormalige juridisch consulent Picard, de eerste schrijver die het bestaan van een “*Belgische ziel*” beaamde, een ziel die momenteel op schitterende wijze naar buiten wordt gebracht in deze explosie van nobele trots en welbegrepen vaderlandsliefde. Ik heb aangedrongen op dit concept van Picard : nu wil ik enkel tonen dat alle sociale klassen unaniem zijn in hun vastbeslotenheid om deze agressie af te slaan. Wat een unanimité ! Eerst uitgedrukt in woorden, en daarna bevestigd door de feiten !

Roberto J. Payró

Copyright, 2014 : Nathaniel BOVIN, voor de
Nederlandstalige vertaling

PAYRO ; « . *Diario de un incomunicado. La guerra vista desde Bruselas (1)* », in LA NACION ; 18/11/1914.

PAYRO ; « . *Diario de un incomunicado. La guerra vista desde Bruselas (2)* », in LA NACION ; 19/11/1914.

http://www.sambre-marne-yser.be/article.php3?id_article=13